Međuetnička integracija i interkulturalno obrazovanje

Uvod

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) održao je 4. decembra 2016. godine u Novoj Varoši novu sesiju Regionalnog foruma. Sednici su prisustvovali članovi Foruma iz 5 opština. Sesijom je predsedavao Alex Roinishvili Grigorev, predsednik Saveta za inkluzivno upravljanje. Sednici su prisustvovali članovi Foruma iz 5 opština[1].

Ovaj skup predstavlja treći tematski skup posvećen pitanjima međuetničke integracije, a u kontekstu pitanja vezanih za sadržaj Poglavlja 23 u pristupnim pregovorima Srbije sa Evropskom unijom. Sesija predstavlja nastavak sesije Foruma održane 4. oktobra u Novom Pazaru, i fokus je bio usmeren na pitanja vezana za interkulturalno obrazovanje, kao novog koncepta obrazovanja u multikulturalnim društvima. Na skupu 4. oktobra su učesnici debatovali o samom sadržaju koncepta interkulturalnog obrazovanja, dok su na ovom skupu učesnici razmatrali moguće modele za interkulturalno obrazovanje u Regionu.Na ovom skupu su učestvovali i predstavnici Društva za bosanski jezik, koji predaju u osnovnim i srednjim školama u Regionu.

Okrugli sto je deo inicijative koju je podržala Fondacija za otvoreno društvo.

Ovaj izveštaj nudi kratak pregled diskusija koje su vođene za okruglim stolom. Da bi se podstakao otvoreni razgovor, diskusija je održana pod Chatham House pravilom, te navodi izlaganja nisu pripisani određenim govornicima. Saradnik CIG-a u Srbiji, Igor Novaković, pripremio ovaj izveštaj, i CIG snosi odgovornost za njegov sadržaj.

Da li je interkulturalno obrazovanje primenjivo u regionu?Izazovi i mogućnosti

Uvodničar na sednici je bila Đurđica Ergić iz Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Ona je navela da postojeći Zakon o obrazovanju prepoznaje tri modela obrazovanja za pripadnike nacionalnih manjina:

- punu nastavu na srpskom jeziku, u okviru koje je uključen predmet maternji jezik sa elementima nacionalne kulture;
- punu nastavu na maternjem jeziku;
- dvojezičnu nastavu.

[1] Opštine Nova Varoš, Novi Pazar, Priboj, Prijepolje, i Tutin.

WWW.CIGONLINE.NET
PROGRAM JE PODRŽAN OD STRANE FONDACIJE ZA OTVORENO DRUŠTVO

Ova tri modela su nejednako primenjena u nastavi u školama, i model dvojezične nastave u suštini nikad nije zaživeo u Srbiji. U suštini, ovaj model podrazumeva da učenici opšte predmete slušaju na srpskom jeziku, dok bi se kod četiri predmeta delili kod predmeta maternji jezik, istorija, likovno i muzičko obrazovanje.

Postavlja se pitanje kako unaprediti ove modele, kako bi odgovorilo na potrebe interkulturalnog obrazovanja, što u celini predstavlja zadatak države. Ministarstvo obrazovanja uskoro pokreće dve inicijative. Prva je analiza modela nastave u Srbiji uopšte, a potom poređenje rezultata analize sa evropskim standardima. Analiza treba da pokaže dobre i loše strane primenjenih modela, dok bi evaluaciju celog procesa trebao da radi Savet Evrope ili Evropska unija. Krajnji rezultat će biti preporuke kako i šta dalje treba uraditi. U ovu aktivnost bi trebali da se uključe i civilno društvo i nacionalni saveti. Druga inicijativa se tiče udžbenika. Trenutni udžbenici odgovaraju prvom modelu i velikoj meri su „srbocentrični." U njima uglavnom nisu zastupljene manjine, ne iskazuju rodna ravnopravnost i drugi elemente. Proces njihove promene će biti izazovan, ali postoji podrška Saveta Evrope.

Naglasak u obe inicijative treba da bude na kvalitetu obrazovanja. Zavod za unapređenje vaspitanja i obrazovanja već godinama ukazuje na činjenicu da je nastava na manjinskim jezicima najlošija u Srbijiu po kvalitetu. Jedan od najboljih primera je mađarska nacionalna manjina koja i najduže ima celokupnu nastavu na maternjem mađarskom jeziku, i već godinama kvalitet nastave na mađarskom se svrstava među najlošije u Srbiji. Osnovni problem je to što nema dovoljno stručnog kadra koji će na jeziku nacionalne manjine da pokrije sve predmete, te nastavnici često pokrivaju i nastavu za koju nisu stručno. Kao posledicu, dovoljno je istaći činjenicu da je između dva popisa, 2002. i 2011. iz Srbije otišlo oko 50.000 pripadnika mađarske nacionalne manjine. Jedan od razloga, pored svakako onih ekonomske prirode, je verovatno i obrazovanje.

Postavlja se pitanje kako se interkulturalno obrazovanje može uklopiti u ove dve aktivnosti, odnosno kako se u dva modela koja se mahom primenjuju danas, uklapa sve ono što podrazumeva interkulturalno obrazovanje.

Na pitanje jednog od učesnika da li postojeći modeli predstavljaju dobru osnovu za interkulturalno obrazovanje, gospođa Ergić je navela sledeće:

- u prvom modelu je očigledno pre svega potrebna promena udžbenika za uvođenje interkulturalnog obrazovanja;
- u drugom modelu postoje mogućnosti, ali je takođe potrebna promena udžbenika, između ostalog. Glavni nedostatak ovog modela je razdvajanje učenika, odnosno nemogućnost njihovog fizičkog susreta. Postoje mogućnosti za kreativno rešavanje ovih elemenata;
- dvojezična nastava model koji je možda i najbliži, pošto i praktično omogućava susret učenika, umesto njihovog razdvajanja. Ali svakako, i ovaj model je

WWW.CIGONLINE.NET
PROGRAM JE PODRŽAN OD STRANE FONDACIJE ZA OTVORENO DRUŠTVO

potrebno unaprediti kako bi u potpunosti odnosio na očekivanja interkulturalnog obrazovanja.

Jedan od predstavnika civilnog društva je naveo da interkulturalno obrazovanje nosi sa sobom potpuno drugačiji pristup, inovativni pristup obrazovanju, te ga stoga teško možemo uklopiti u postojeće modele. Proces uvođenja interkulturalnog obrazovanja ne sme da bude ograničen na ministarstvo i nacionalne savete, već je potrebno organizovati širok krug konsultacija u pripremi i implementaciji. „Upravo civilno društvo ima najveći kapacitet“ naglasio je.

Jedan od prisutnih predstavnika Društva za bosanski jezik je naveo da je postojeći nastavni plan i program Republike Srbije takav da ima izuzetno malo ili nimalo sadržaja o nacionalnim manjinama. „O Bošnjacima i njihovoj istoriji nije bilo ništa u udžbenicima, kao i o bošnjačkoj kulturi i književnosti.“ Tako da dobijena mogućnost obrazovanja na sopstvenom jeziku malo značila, pošto učenici nisu imali mogućnosti da se upoznaju sa sopstvenom kulturom i književnošću. Postojeći udžbenici na bosanskom zadovoljavaju kriterijume, ali u udžbenicima za većinsko stanovništvo sadržaji i dalje ne postoje. „Kada bi ovakvi sadržaji postojali, percepcija o ekstremizmu kod Bošnjaka bi bila značajno manja.“ Prisutni predstavnici Društva za bosanski jezik su istakli da smatraju da je najvažniji kvalitet obrazovanja i naglasili da su oni uvek raspoloženi da razgovaraju oko njegovog unapređenje sa svim nadležnim institucijama.

Druga predstavnica Društva je istakla da sama podela učenika na praktičnom nivou od strane samih učenika nije prihvaćena, pošto se oni susreću van samog obrazovnog procesa, i ne iskazuju ni na koji način medjusobnu mržnju. Ona je istakla da je interkulturalno obrazovanje neophodno, pošto „sadašnjeg učenika nije lako probuditi, oni imaju jako malo interesovanja za ono što im se nudi u školama. „Potrebno je povezivanje sadržaja, i nuđenje više od onog što je predviđeno planom i programom.“

Drugi učesnik iz Novog Pazara je naveo da su problem udžbenici i da tu treba pronaći način kako da se inkorporira interkulturalno obrazovanje. On je istakao da i kad postoje sadržaji, oni su uglavnom uvredljivi za nacionalne manjine. Tu je istakao primer nekih srpskih narodnih pesama, koje su unete u udžbenike iako je postojala mogućnost za puno drugih opcija.

Jedan od prisutnih nastavnika je istakao da u školi u kojoj radi više od 80% učenika pohađa nastavu na srpskom, dok samo 10% pohađa nastavu na bosanskom, te da njemu nisu jasni razlozi za ovakvu situaciju. Podvukao je da je ipak činjenica da je kvalitet nastave na bosanskom jeziku slabiji, pošto nastavnici su često prinuđeni da pokrivaju i više predmeta za koje nisu pripremljeni zbog nedostatka kadrova koji bi predavali predmete koji nisu povezani sa „nacionalnim identitetom.“

Predstavnik jedne od opštinskih vlasti je rekao da dokle se god dovode u pitanje prava manjina da se obrazuju na svom jeziku, i dokle god nacionalni saveti forsiraju model

WWW.CIGONLINE.NET
PROGRAM JE PODRŽAN OD STRANE FONDACIJE ZA OTVORENO DRUŠTVO

isključivog obrazovanja na manjinskim jezicima, bez želje da se napravi kompromis, neće biti interkulturalnog obrazovanja. Modeli koji se primenjuju odudaraju od svega što je ste interkulturalno obrazovanje, i ne postavlja osnovu za integraciju. „Nacionalni savet nikad nije ponudio dvojezično obrazovanje kao model u školama," istakao je i naglasio da bi to bilo mnogo smislenije kako bi se sprečila podela dece. „Ima Bošnjaka i van 6 opština regiona, a ti učenici takođe imaju pravo na obrazovanje o vlastitom jeziku, kulturi i istoriji," a nemaju priliku pošto nema mogućnosti za to. Drugi učesnik koji je blisko upoznat sa radom Bošnjačkog nacionalnog saveta je naveo da dvojezična nastava nikad nije elborirana kao model od strane Ministarstva.

Nekoliko učesnika je izrazilo zabrinutost da primena intekulturalnog obrazovanja može da ugrozi mogućnost potpunog obrazovanja na bosanskom jeziku. Drugi učesnici su odgovorili da interkulturalno obrazovanje nije zadat model, već se zasniva na određenim principima, te kao takav može da se primeni i na modele koji trenutno postoje u Srbiji. Interkulturalno obrazovanje je nužnost u postojećim okolnostima, ono se ne može uvesti na prečac i potrebno je otvoriti sveobuhvatnu diskusiju oko toga.

„Bosanski jezik je unet u obrazovni proces i niko to ne može promeniti", rekao je jedan od predstavnika civilnog društva. Interkulturalno obrazovanje može da unapredi nastavu na bosanskom jeziku, međutim, istakao je, „interkulturalno obrazovanje nije samo obrazovanje koje se tiče manjina, već naprotiv to je obrazovanje za sve, i pre svega se tiče većine."

„Potrebno je razgovarati, i pitati predstavnike različitih institucija kako oni doživljavaju pitanje uvođenja interkulturalnog obrazovanjai koji su njihovi stavovi oko načina implementiracije interkulturalnog obrazovanja," rekao je jedan od učesnika iz istočnog dela regiona. Drugi učesnik je istakao da je zadatak Ministarstva prosvete da organizuju široku konsultaciju sa svim građanima. „Potrebno je kreirati multisektorske stručne timove, koji bi bili angažovani na izradi sadržaja, kako onih za manjine tako i onih za sve, i na posletku organizovati edukacije prosvetnih radnika za primenu interkulturalnog obrazovanja."

Jedan od predstavnika lokalnih samouprava je postavio pitanje kakvi modeli postoje u EU, odnosno da li u npr. Mađarskoj učenici srpske i mađarske nacionalnosti se obrazuju po modelu interkulturalnog obrazovanja.

Gospođa Ergić je navela da će planirana analiza pokazati kako se obrazovni proces izvodi kod nas, a kako kod različitih država EU. Ona je istakla da domen obrazovanja spada u tzv. „meko pravo", odnosno njime se bave poglavlja koja se često nazivaju „mekim", pošto nema pravne tekovine EU. Pitanjem obrazovanja se uglavnom bavi Savet Evrope. Međutim, dve aktivnosti koje Ministarstvo planira su vezane i za poglavlje 23, te će stoga rasprava biti organizovana i u ovom kontekstu.

WWW.CIGONLINE.NET
PROGRAM JE PODRŽAN OD STRANE FONDACIJE ZA OTVORENO DRUŠTVO

Preporuke

Učesnici su tokom rada na sednici Foruma radili na sledećem predlogu preporuka vezanim za implementaciju interkulturalnog obrazovanja u regionu, ali CIG nije tražio u ovom trenutku saglasnost svih oko njihovog sadržaja Ove preporuke nisu konačne i biće dorađene na sledećoj sednici Foruma.

1. Vlada Srbije mora da jasno definiše poruku vezanu za primenu koncepta interkulturalnog obrazovanja u Srbiji. Vlada treba da promoviše ovaj koncept i informiše sve na koje načine ga je moguće implementirati.
2. Potrebno je analizirati postojeće sadržaje u nastavnim planovima i programima, sa stanovišta interkulturalnosti, i dati preporuke za njihovu reformu.
3. Potrebne su široke konsultacije oko uvođenja interkulturalnog obrazovanja u obrazovni sistem, i u njih treba uključiti nacionalne savete, prosvetne radnike, zavode za izdavanje udžbenika, civilno društvo i građane, izdavačke kuće itd. Modeli kroz koje se konsultacije mogu sprovoditi su okrugli stolovi, radionice, fokus grupe, ankete itd.
4. Potrebno je stvaranje i uključivanje predstavnika prethodno navedenih grupa u stručne timove Ministarstva prosvete koji će se baviti pripremom koncepta za uvođenje interkulturalnog obrazovanja.
5. Ministarstvo prosvete treba da uključi koncept interkulturalnog obrazovanja u svoje strateške dokumente.
6. Potrebno je organizovati edukacije oko interkulturalnog obrazovanja nastavnika kako bi se podigle njihove kompetencije za nastavu. Potrebno je izraditi i pomoćne materijale kojima bi se lakše informisali nastavnici.
7. Potrebno je promovisati interkulturalno obrazovanje kod političkih partija i lidera, kako manjinskih tako i većinskih. Takođe, potrebno je promovisati ovaj koncept i kod institucija u čijoj nadležnosti će biti deo implementacije ovog koncepta (Centar za stručno usavršavanje), kao i većinskog stanovništva.
8. Potrebno je analizirati sadržaj predmeta *Veronauka* sa stanovišta interkulturalnog obrazovanja. Potrebno je pokrenuti javnu raspravu o veronauci u kontekstu činjenica da je Srbija sekularna država, kao i oko potrebe da veroučitelji moraju da imaju regulisan radnopravni status i da imaju odgovarajucinivo formalnog obrazovanja(fakultet).
9. Nastavnici koji predaju ovaj predmet moraju da prođu kroz obuke, da imaju formalno obrazovanje i da dobiju licencu. Takođe, ovaj proces mora i da podrazumeva i da nastavnici steknu senzitivnost za interkulturalnost i interkulturalne sadržaje.

WWW.CIGONLINE.NET
PROGRAM JE PODRŽAN OD STRANE FONDACIJE ZA OTVORENO DRUŠTVO

Učesnici

Sead Biberović, koordinator, Urban-In, Novi Pazar
Zora Ćelović, direktor, NVO Ženska inicijativa, Priboj
Branislav Dilparić, Socijalistička partija Srbije, Nova Varoš
Esad Džudžo, potpredsednik Bošnjačkog nacionalnog saveta, Stranka demokratske akcije Sandžaka
Durđica Ergić, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije
Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Hajrudin Hajrović, direktor Centra za stručno usavršavanje Novi Pazar
Mirsad Jusufović, član gradskog veća grada Novog Pazara, Sandžačka demokratska partija
Fahrudin Kladninčanin, Forum 10, Novi Pazar
Igor Novaković, saradnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje
Ahmedin Škrijelj, savetnik poslaničkog kluba SDA u Skupštini Srbije i sekretar Bošnjačkog nacionalnog saveta
Lazar Rvović, predsednik Opštine Priboj, Srpska napredna stranka
Teo Taraniš, Forum 10, Novi Pazar
Saša Vasilić, zamenik predsednika Opštine Priboj, Srpska napredna stranka
Almir Vučelj, saradnik na projektima, OEBS, Novi Pazar

Gosti
Amir Dautović, Društvo za bosanski jezik
Sead Smailović, Društvo za bosanski jezik
Alma Smailbegović, Društvo za bosanski jezik
Ajiša Tubić, Društvo za bosanski jezik

WWW.CIGONLINE.NET
PROGRAM JE PODRŽAN OD STRANE FONDACIJE ZA OTVORENO DRUŠTVO